

NAUČNA KOMPONENTA U ARHIVSKOM RADU*

Miloš Milošević

Kada je glavni referat pokrenuo osjetljivo pitanje pozvanosti arhivista da procjenjuju naučnu upotrebu ili zloupotrebu u korišćenju arhivskih izvora navodeći konkretne primjere — smatram korisnim ovom problemu prići sa čisto teoretskog i načelnog plana arhivistike. To tim prije što se odmah nameće osnovno pitanje: da li uopšte može postojati obaveza arhiva i arhiviste da ulaze u kritičke ocjene određenih interpretacija izvora? A ako to ne može biti obaveza, da li uopšte to treba, ili može da bude domen njihova interesovanja? A to je, zapravo, čisto arhivistička razina ovog problema, dok su ostalo već istorijsko-naučne konfrontacije, polemike i sl.

Već je na prvi pogled jasno da, ako je zakonodavac smjestio arhive u domen kulture, arhiv nije naučni institut i ne može imati neposrednih i konkretnih obaveza iz domena nauke. Ali isti je taj zakon među obavezama arhivista naveo i takvu vrstu rada koji je na granici struke i nauke, a za njegov produbljeniji tretman traže se prilazi koji su, bez sumnje, i naučnog karaktera.

Drugim riječima, iako arhiv nije naučna ustanova sa primarnim istraživačkim programima, to ne znači da među raznim profilima svojih radnika ne treba da ima i takvih stručnjaka, koji će, pod određenim uslovima, moći da se bave i istraživačkim radom u fondovima svojih arhiva. A nikakvih kritičkih procjena tuđeg naučnog rada ne može biti ako kritičar nije u stanju da sam naučno obrađuje naučne probleme iz arhivske građe, pa i da se meritorno osvrće na tuđi rad.

Na taj način, potaknuti konkretnim prilazima glavnog referata, mi ovdje pokušavamo da dođemo do odgovora na veoma važna teoretska, pa, rekao bih, i egzistencijalna pitanja daljeg razvoja naše struke: kakvi nam sve kadrovi trebaju za jedan kompletan arhiv, ili još jednostavnije, kakvi nam arhivi trebaju?

Recimo sasvim konkretno: da li ćemo se, npr., lišiti nekog mladog diplomiranog istoričara, pravnika, lingviste, ekonomiste i sl., ako nam oni ne budu

---

* Koreferat pročitan na Kongresu arhivskih radnika Jugoslavije u Novom Sadu od 17. do 19. X. 1984. godine.

skrivali da, pored interesa za arhivistiku, imaju i naglašeni interes za naučnu obradu problema? Ili ćemo baš poticati mlade i probrane arhivske radnike sa takvim afinitetima da u arhivima prate, pored primarne stručne, i onu naučnu literaturu i razmišljaju o interpretaciji nekih konkretnih izvora?

Da li arhiv treba da bude samo pasivni servis nauke, ili punoljetni saradnik?

Da li će se baš oni najdarovitiji, poslije uspješno završenog studija, lako miriti sa isključivo tehničkim radom na građi, bez mogućnosti kreativnijeg pristupa izvorima, ako za tim imaju želju? Pa ako su na studijama bili zapaženi historičari, pravници, lingvisti i slično, pa su iz vokacije izabrali arhive, teško se može pretpostaviti da će lako odustati da dublje upoznaju sadržaje i pokušaju ih povezivati i interpretirati. Ako im se to u razumnim granicama ne onemogućí, oni će, ili napustiti arhiv, ili će se, nemotivisani i frustrirani, predati razlivenim i uzaludnim razgovorima uz kafu.

Da li arhivisti moraju biti cijepljeni od naučnog interesa?

Rješenje za koje se i u našoj arhivistici zalažemo već odavna postoji u mnogim državama, posebno u Francuskoj, Italiji, Sovjetskom Savezu, Americi, Belgiji, Mađarskoj i drugdje. Prema takvim shvatanjima ne samo da ne može biti sumnje u oportunitet postojanja naučnog interesa kod arhiviste, nego je to poželjan i traženi elemenat, ukoliko zadovoljava određene uvjete. Od bitnog je značaja da rad arhivista sa naučnim zvanjima uvijek odgovara stvarnim potrebama arhiva i da je vezan baš za tu građu koju taj arhiv posjeduje. To znači da arhivu ne može odgovarati tzv. »čisti historičar«, koji želi da rješava neka opšta naučna pitanja, bez dublje veze sa radnim mjestom i građom arhivskih fondova. Naročito je realno jedno iskristalísano teoretsko gledište u svijetu, po kome u naučni rad arhiviste spadaju: arhivistika, istorija arhiva, pomoćne istorijske nauke, istorija uprave i institucija i zavičajna istorija. Tu može da dođe u obzir i neka druga problematika, ako je arhiv posjeduje u značajnijem obimu. Sve drugo, obično, izdvaja pojedinog arhivskog radnika iz kruga vlastite ustanove i daje mu specifične i nearhivističke osobine, pa i karakter stranca u kolektivu. Jer ipak, pored svega, arhivističko bavljenje u arhivskim ustanovama mora imati prednost nad istorijsko-naučnim, a odabrana naučna tematika mora biti na korist i čisto arhivskog rada. Pa ako se, tako, te dvije aktivnosti dopunjavaju, naučni rad može biti samo na korist stručnog. Jer koliko će dublje neki arhivist istraživati po arhivskim fondovima, toliko će ih moći bolje obrađivati (sređivanje, izlučivanje, inventarizacija), i posebno kvalitetno pomagati drugim istraživačima. Kod toga nikako ne smije, niti može biti ikakva »brkanja« između stručnog i naučnog rada, a prioriteti su potpuno jasni u ustanovi kao što je arhiv. Jer koliko su god arhivu potrebni arhivisti sa naučnim interesom, to nije i ne može biti osnovna obaveza niti arhiva, niti arhivista.

Prema tome, i kontrola načina korišćenja izvora i njihove dobre upotrebe i zloupotrebe, prvenstvena je stvar naučnih ustanova, među koje ne spadaju arhivi sa svojim prioriternim zadacima. A rad na kontroli interpretacije izvora, praćenje kritika, ili polemika — prvenstvena je stvar profesionalnih naučnih radnika. Međutim, među takvim sasvim punopravno mogu biti i arhivisti, koji se bave i naučnim radom na nekim fondovima svoga arhiva.

Na osnovu svega toga mogli bismo reći da bi u arhivima trebalo izgrađivati najmanje 4 osnovna profila radnika, uz brigu o pravoj ravnoteži rada ustanove. Tu su najprije arhivisti i arhivski pomoćnici (stručni saradnici) koji obrađuju arhivsku građu, u najširem smislu.

Zatim je posebno važna kategorija stručnjaka za savremenu građu, koji treba da sarađuju sa arhivarima po registraturama u cilju tako značajnog odabiranja arhivske građe iz registraturskog materijala i pravilnog izlučivanja.

Dalja, treća grupa arhivista je ona koja se odnosi na znalce stranih jezika za stariju građu iz vremena stranih vladavina, naravno gdje ova postoji. Ti arhivisti samostalno rješavaju svoje paleografske i istorijske probleme dobre interpretacije za izradu dobrih naučno-obavještajnih sredstava ili pripremanja građe za objavljivanje.

Najzad, neophodna je i kategorija onih arhivista koji dublje i naučno ulaze u ključne probleme građe. Njima može biti dodijeljeno da svestranije izučavaju građu i objavljuju radove. Jedino takvi arhivisti, pored koristi u tekućem arhivskom radu, mogu biti prava pomoć za informacije istraživačima, a nezaobilazni su u valorizaciji građe. A to su oni arhivisti, kako smo to već rekli, koji bi se jedino mogli osjetiti pozvanima da ulaze u analize raznih načina upotreba i zloupotrebe arhivske građe.

Duboko sam uvjeren da nam takvi raznovrsni profili arhivista i takvi kompletni arhivi apsolutno trebaju. Jedino tako možemo arhivima dati onaj rang koji je neophodan za kvalitetno obavljanje širokog spektra svojih obaveza u zemlji i inostranstvu.